

Om tamhundens ursprung

Enligt populära föreställningar, som också dominerar inom vetenskaplig forskning, härstammar tamhunden från vargen. Vilken form av varg definieras dock sällan. En teori bör, för att vara trovärdig som förklaringsgrund, omfatta alla kända fakta. Nu finns det grundad anledning att ifrågasätta om ”vargteorin” verkligen har den heltäckande karaktären.

1. Det äldsta kända arkeologiska fynden av hund i vår del av världen är den s.k. ”torvhunden”, *Canis familiaris palustris*, eller ”tamhunden från kärret”. Fyndet har klassats härstamma från tidig stenålder, eller för ca 10000 år sedan. Hunden ifråga var av spets-typ, ca 40-45 cm hög och med krullsvans.
2. Det finns ingen känd kultur i världen, vare sig i nutid eller i forntid, som bevisligen hållit varg som tamdjur under längre period eller i större omfattning. Inte ens de folk som varit starkt beroende av hunden för sin överlevnad har hållit tamvarg eller varg-korsningar. De har använt hundar!
3. Erfarenheter från moderna studier av varg och korsning mellan varg och tamhund visar att vargen är extremt flockberoende och att den stressas hårt av att hållas ensam under längre perioder, såsom vi ofta gör med tamhund.
4. Under guldruschens dagar i Alaska förbjöds uttryckligen vargkorsningar i hundspannar p.g.a. korsningsdjurens opålitlighet. Man ville inte ha in dem i samhällen därför att de var för opålitliga.
5. Ytterligare bör en teori om tamhundens ursprung vara förenlig med vad vi vet om människans eget ursprung. Om moderna teorier är korrekta härstammar *homo sapiens* från de sydligare delarna av Afrika. Utvandringen österut, mot Asien, torde ha påbörjats för ca 100 000 år sedan. Utvandringen mot norr beräknas ha skett betydligt senare, för ca 40000-50000 år sedan.
6. I Afrika har det sedan mycket länge tillbaka funnits en vitt utbredd mindre pariahund av spetstyp, vars moderna variant bland tamhundarna representeras av basenji. Hund-typen finns representerad både i bild och i skulptur i de äldre egyptiska kungagravarna.
7. Det är känt att tamhund visar s.k. akromelaga symtom (jätteväxtsymtom) redan vid vikter kring 50 kg. Dvärgväxtsymtom kommer först vid vikter kring 3-4 kg och mindre. Jätteväxtsymtom borde inte utvecklas hos tamhund redan vid ca 50 kg om dess stamform var en varg med ungefär den typ vi känner i gråvarg från norra barr-skogsbältet. Dvärgväxtsymptomen borde dessutom visa sig tidigare om ursprungsformen var ett hunddjur med vikter kring 40-80 kg. Allt talar därför, av storleksskäl, för att hundens ursprungsform hade en storlek kring 15-20 kg.

8. För däggdjuren gäller att antalet ungar minskar med ökande kroppsstorlek och att den totala mängden fostervävnad är proportionell mot moderns vikt. För tamhunden gäller den omvända relationen mellan storlek och antal ungar i kullen. Orsaken torde vara att vuxenstorleken påverkats mer genom avel än födelsevikten. Stora tikar kan därför bära ett större antal foster. Förhållandet är detsamma som mellan tamsvin och vildsvin, där suggor av tamsvin liksom deras kullstorlekar är ca 2-3 ggr större än hos vildsvinen. Också fruktsamhetsförhållanden hos tamhunden talar därför för att dess ursprungsform varit avsevärt mindre än gråvargen.
9. Det finns bestämda gemensamma drag hos alla däggdjursarter vi med framgång lyckats domesticera. De har alla någon eller några av följande karaktärer:
 - a) de är flockbildande djur med starka sociala relationer
 - b) de är promiskuösa, d.v.s. det finns inga starka parrelationer eller familjeband
 - c) de är inte beroende av starkt specialiserad föda
 - d) de tillhör bara undantagsvis rovdjursarter (egentligen endast tamhund och katt)

Det faktum att starka parrelationer inte är vanliga bland domesticerade djur är av särskilt intresse vid diskussioner om tamhundens ursprung. För att bli framgångsrik kräver systematisk husdjursavel med däggdjur möjligheter till ett relativt intensivt avelsurval. De möjligheterna begränsas starkt i arter som bildar fasta par.

Om man nu sammanfogar uppgifterna i punkterna 1 till 8 i en helhetsbild är det uppenbart att människan redan mycket tidigt hade små spetsliknande hundar som tamdjur. Det finns ingen som helst sannolikhet för att den tidens människor genom systematiskt avelsurval genom århundraden skulle ha kunnat förvandla vargar av den typ vi känner till en liten spetsliknande hund med krullsvans. *Canis palustris familiaris*, "torvhunden", måste ha tagits i stort sett i den kända typen direkt från djur som redan fanns vilda i omgivande miljö.

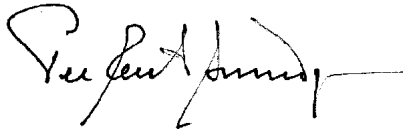
Dessa små hundar måste ha varit avsevärt lättare att domesticera. Det är dessutom känt att deras moderna avläggare av den afrikanska befolkningen använts till all slags jakt, som stående fågelhund, som apportör och som stövare. Varför skulle forna tiders människor gjort sig besväret att domesticera varg när dessa små hundar med stor sannolikhet fanns rikligt i deras omgivningar och dessutom var användbara till alla slag av jakt.

Homo sapiens måste, i sin utvandring från södra Afrika, ha stött på dessa i de centrala och norra delarna av Afrika vanliga småhundarna och med största sannolikhet tagit valpar och tämjtt för praktisk användning i jakt. Det är dessutom sannolikt att dessa småhundar, pga sin relativa ofarlighet för människan, tolererades i utkanten av hennes bosättningar och därvid lätt kom att införlivas som människans kanske första tamdjur. De kan också ha utgjort en tacksam och lättillgänglig proteinreserv i kritiska tider med matbrist, något inte helt okänt för senare tiders polarfarare.

För att den ensidiga teorin om vargen som tamhundens ursprung skall kunna upprätthållas måste slutligen någon förklaring redovisas till varför man inte funnit ett enda känt exempel på att människan håller varg som tamdjur på liknande sätt som vi håller hund i dag.

Vad som nu framförts utesluter naturligtvis inte att varg, som är genetiskt närbesläktad med tamhund, kan förekomma som inkorsning i lokala varianter av tamhund. Men det är alldeles uppenbart att den ensidiga föreställningen om varg som tamhundens enda ursprungsform rimligen måste överges. Med all sannolikhet måste det ha funnits en mindre släkting tillgänglig att domesticera, en flocklevande art utan varegens starka parrelationer. Att kalla i stort sett alla vilda canider för varg löser inte frågan om tamhundens verkliga ursprung. Det vore bättre att koncentrera krafterna på att finna tamhundens verkliga ursprung än att fortsätta försvaret av en teori som har så många luckor som den att vargen skulle vara tamhundens stamform.

Sprötslinge den 6 december 2001

Per-Erik Sundgren

Undertecknad är agronomie doktor i husdjursgenetik, statsagronom och tidigare chefsansvarig för Avdelningen för smådjursavel vid Institutionen för husdjursgenetik vid Sveriges Lantbruksuniversitet.